

IN MEMORIAM

† GHEORGHE IANCU

(1 iulie 1942 – 17 ianuarie 2024)

Din 17 ianuarie 2024, o dată cu trecerea în neființă a lui Gheorghe Iancu, comunitatea istoricilor contemporanești din Transilvania este mult mai săracă. Cercetător vreme de mai bine de 46 de ani la Institutul de Istorie din Cluj, timp în care a semnat în calitate de autor sau co-autor 24 de volume și 124 de studii și articole apărute în limbile română, engleză, franceză și germană, dascăl pentru generații de studenți și masteranzi de la universitățile Babeș-Bolyai și Bogdan Vodă, și mentor pentru mulți dintre mai tinerii istorici, deopotrivă doctoranzi și colegi de breaslă, acesta a desfășurat o activitate științifică remarcabilă în domeniul studierii trecutului politic, social și economic al României începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În răstimpul îndelungatei sale cariere, Gheorghe Iancu a cercetat cu temeinicie și luciditate aspecte cheie ale organizării și practicilor statului român modern, precum activitatea Consiliului Dirigent, funcționarea întreprinderilor industriale în perioada interbelică, statutul minorităților naționale sau dimensiunea legislativă a procesului de colectivizare al agriculturii în perioada postbelică.

Îi plăcea să spună că s-a născut în sunet de buciom și că a crescut ascultând scrâșnetul roților carelor cu care se transporta minereul. Această metaforă a devenirii sale nu era o înșiruire de vorbe despre vreo localitate rurală oarecare, ci însuma un crez după care și-a construit întreaga activitate de cercetare: anume că istoria trebuie să fie și despre oameni simpli și despre felurile în care experiențele, emoțiile și aspirațiile acestora se întrepătrund cu practica legiuitorului în diverse contexte sociale și economice, iar rolul istoricului este de a-i cunoaște și înțelege pe cei despre care alege să scrie și de a descrie cu vorbe simple și clare viețile celor pe care îi studiază. În fapt, în toți acești ani de travaliu intelectual, Gheorghe Iancu obișnuia adesea să treacă prin filtrele propriei sale experiențe de viață istoriile pe care le-a pus pe hârtie, fiind mai mereu mânat de o curiozitate nestăvilă de a găsi răspunsuri la mirările și întrebările despre trecut și despre mizele acestuia pentru prezent și viitor, care prindeau contur pe măsură ce cercetarea avansa.

Gheorghe Iancu a văzut lumina zilei în satul Bucium Poieni, județul Alba, într-o familie de oameni simpli. Și-a petrecut primii ani din viață în localitatea natală din Munții Apuseni, iar în 1950, în condițiile închiderii vechilor mine de aur, s-a mutat împreună cu părinții, surorile și fratele său la Lonea, în Valea Jiului, unde tatăl său s-a angajat ca miner. Aici a urmat cursurile școlii primare, gimnaziale și liceul, iar în 1960 a fost admis la Facultatea de Istorie a Universității Babeș-Bolyai pe care a absolvit-o ca șef de promoție. De fiecare dată când rememora experiența primei sale sosiri în Cluj, Gheorghe Iancu nu uita să povestească cum, în ciuda unor direcții de orientare minuțios întocmite de surorile mai mari, s-a rătăcit pe drumul său de la gară la universitate și a ajuns, fără să vrea, pe strada Napoca nr. 11, chiar în curtea clădirii Institutului de Istorie. Avea să se reîntoarcă aici în iulie 1967 în calitate de cercetător stagiar, iar în răstimpul deceniilor ce au urmat a parcurs toate gradele profesionale: cercetător stagiar (1967–1969), cercetător științific (1969–1990), cercetător științific gradul III (1990–1993), cercetător științific gradul II (1993–1995) și cercetător științific gradul I (1995–2013). A activat în cadrul colectivului de istorie contemporană, îndeplinind și funcțiile de șef de sector (1984–2008) și șef de colectiv (1984–2007). Din 1996, a fost conducător de doctorat, sub îndrumarea sa finalizându-și tezele 17 doctoranzi.

De la bun început a arătat un interes deosebit pentru istoria recentă a României, cu precădere pentru aspectele sociale ale acesteia. La scurt timp de la intrarea în Institutul de Istorie, avea să prindă contur amplul șantier de cercetare pe care l-a construit cu răbdare, rigoare și ambiție în jurul temei extrem de importante în contextul relaxării ideologice a acelor ani: activitatea Consiliului Dirigent.

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu». Series Historica”, tom LXIII, 2024, p. 491–492

Bucurându-se de îndrumarea atentă și generoasă a profesorului Bujor Surdu, dar și de climatul relaxat din Institut, în răstimpul anilor 1970 Gheorghe Iancu a publicat o serie consistentă de studii referitoare la Consiliul Dirigent, acoperind teme diverse precum învățământul primar și secundar, organizarea administrației, activitatea industrială, reglementarea comerțului, exploatarea resurselor naturale etc. În 1979, ca urmare a susținerii tezei *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918–1920)*, scrisă sub coordonarea lui Bujor Surdu, a obținut titlul de doctor în istorie de la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca.

Deceniul următor a adus o schimbare de direcție esențială în prioritățile intelectuale ale lui Gheorghe Iancu o dată cu demararea amplului proiect referitor la activitatea lui Valeriu Braniște. Întins pe mai bine de trei decenii, proiectul a presupus publicarea a cinci volume de corespondență, a jurnalului lui Braniște din anii liceului și a unei ample monografii în două volume, *Omul politic și de cultură Valeriu Braniște, 1869–1896* (Timișoara: Editura de Vest, 2012). Amplul efort intelectual mobilizat în jurul colectării, ordonării și editării corespondenței stă, de asemenea, ca dovadă a iscusinței, erudiției și profesionalismului cercetătorului Gheorghe Iancu în abordarea sursei istorice. Aparatul critic impresionant ce însoțește volumele dedicate lui Valeriu Braniște deschide, la rândul său, ferestre către alte istorii, destine și proiecte ale românilor din perioada dualistă.

După 1990, interesul intelectual al lui Gheorghe Iancu s-a schimbat din nou, de această dată către chestiuni legate de colectivizarea agriculturii după 1948 și de minoritățile naționale în perioada interbelică. Considerat pionierul cercetărilor pe minorități naționale în secolul al XX-lea în Institutului de Istorie din Cluj, demersul său a presupus un amplu proiect editorial de colectare și editare a unui corpus documentar identificat în arhivele Ministerului Român al Afacerilor Externe, a Ligii Națiunilor de la Geneva și a Foreign Office de la Londra.

Ca dovadă a profesionalismului său exemplar, de-a lungul carierei i-au fost acordate mai multe premii prestigioase. Amintim, printre altele Premiul „Ștefan Gheorghiu” al Academiei Române pentru *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național român* (1987); Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române pentru *Bibliografia istorică a României*, vol VI (1987); Premiul Academiei Române pentru Valeriu Braniște, *Corespondență*, vol. 3 (1989); Premiul Societății de Științe Istorie din România pentru *Omul politic și de cultură Valeriu Braniște, 1869–1896* (2013). În 2015, Academia Română i-a acordat, de asemenea, Indemnizația de Merit. Tot atunci, în semn de prețuire pentru o viață dedicată scrisului istoric, colegii, doctoranzii și colaboratorii i-au dedicat un consistent volum omagial: *Transilvania în modernitatea românească: De la mișcarea națională, la autodeterminare și integrare: In honorem Gheorghe Iancu*, Angela Rus, Ottmar Trașcă și Virgiliu Țărău (coord.), Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2015.

Mara Mărginean